

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ

Розглянуто сутність категорії "ефективність", а також оцінка ефективності інформації обліково-аналітичного характеру, пов'язаної з доходами і витратами

Постановка проблеми. Перехід економіки до ринкових відносин вимагає пошуку ефективних шляхів ведення господарства, активного і послідовного впровадження досягнень інформаційних технологій. В цих умовах зростає роль бухгалтерського обліку.

Управлінські аспекти бухгалтерського обліку залежать від характеру інформаційних потреб користувачів та цілей, що ставляться перед управлінням.

З позиції організації і ведення бухгалтерського обліку на підприємстві головним завданням є задоволення інформаційних потреб менеджерів підприємства для управління його діяльністю. Тому відповідальність за формування облікової інформації покладається в першу чергу на головного бухгалтера, який вважається фінансовим менеджером підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, що пов'язані з дослідженням ефективності облікової інформації, її значимості в загальній системі управління широко висвітлюють в наукових працях українські вчені, зокрема Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, С.Ф. Голов, З.В. Гуцайлюк, В.А. Дерій, В.М. Жук, З.В. Задорожний, Є.В. Калюга, Я.Д. Крупка, М.В. Кужельний, Н.М. Малюга, Є.В. Мних, Л.В. Нападовська, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.О. Шевчук та інші. Проте пошук шляхів підвищення ефективності обліково-аналітичної інформації в конкретних умовах господарювання свідчить про необхідність подальших досліджень цієї проблеми.

Метою статті є дослідження ефективності інформації обліково-аналітичного характеру, пов'язаної з доходами і витратами.

Проблема забезпечення ефективності господарської діяльності перебуває у центрі досліджень багатьох науковців.

Пітер Друкер пов'язував категорію „ефективність” з відповіддю на питання: „як правильно робити речі (дії)?” [1].

В загальному вигляді склад ефективності проявляється в співвідношенні між результатом, який отримано в процесі виробництва, і затратами праці і засобів, які пов'язані з його досягненням.

Яремко І.Й. оцінюючи ефективність, розглядає такі характеристики системи як:

- результативність і своєчасність досягнення нею цілей;
- розвиток системи у запланованому напрямі за умови дотримання певних критеріальних показників та обмежень. [4, с. 22-23].

Всі ці характеристики в тій чи іншій мірі є властиві системі бухгалтерського обліку.

Проте, оцінюючи ефективність системи, виникає проблема вибору критерію ефективності, який з одного боку повинен відображати результат діяльності, а з іншого давати майбутню якісну характеристику такому результату. Будучи економічною категорією, критерій – це засіб оцінки і порівняння різних варіантів досягнення мети. Для виконання цієї функції критерій має бути інтегральною ознакою, яка відображає всі найістотніші результати впливу прийнятого рішення на діяльність підприємства.

Для реалізації намічених цілей керівництво підприємств і організацій потребує необхідної інформації виробничого, фінансового, юридичного характеру. Чим більше підприємство, тим більше якісної інформації потрібно його спеціалістам для своєчасного прийняття ефективних рішень. Частіше всього ці рішення пов'язані зі збільшенням доходів, прибутків, ростом обсягів виробництва, мінімізацією витрат, досягненням лідерства щодо виробництва продукту або надання послуг, реструктуризацією і диверсифікацією діяльності, підвищенням якості продукції що випускається. Для виконання завдань повинна функціонувати ефективна облікова система, що забезпечить управління об'єктами господарського процесу.

Розвиток системи бухгалтерського обліку повинен визначатися тим, яка інформація, кому, та в які строки повинна подаватися. Даний підхід дозволяє проектувати систему таким чином, щоб при мінімальних витратах отримати найбільший обсяг інформації і задовольнити потреби найбільшої кількості користувачів. Отже система управління є ведучою, а система обліку – забезпечуючою ланкою, а тому основним завданням бухгалтерського обліку на сучасному етапі є упорядкування вхідної та вихідної інформації для задоволення потреб управління. Чим різноманітніша така інформація, тим більше рівнів управління вона забезпечує і тим складніша внутрішня структура системи обліку.

Важливим завданням сучасної бухгалтерії є управління грошовими коштами і операціями з цінними паперами. Величина грошових коштів в запасі і обороті в різних підприємств різна і залежить від належності до відповідної галузі, умов і ефективного функціонування підприємства, ступеню підприємницького ризику. Запас грошових коштів необхідний для нормального здійснення виробничо-господарської діяльності, створення резервів непередбачуваних платежів, для здійснення депозитних вкладів. Запас грошових коштів повинен бути оптимальним для кожного підприємства на даний момент часу. Нестача грошових коштів може привести до припинення активної діяльності і навіть банкрутства підприємства, а їх надмірність до змертвіння оборотного капіталу. Запаси грошових коштів не сприяють створенню додаткового прибутку, а навпаки сповільнюють оборот капіталу, тим самим знижують норму прибутку, що прадають на вартість чистих активів підприємства. Таким чином, якщо заставити грошові кошти активно працювати, то потреба в них знижується [2, с.127].

Особливе значення в управлінні платоспроможністю підприємства має регулювання дебіторської заборгованості. В сучасних умовах більшість підприємств продає свою продукцію, роботи і послуги без термінової оплати, тобто в кредит. В цьому випадку товарно-матеріальні запаси підприємства скорочуються, обсяги реалізації при відвантаженні ростуть і росте дебіторська заборгованість. Продаж в кредит створює ризик того, що покупець проведе платіж з затримкою понад встановлений в договорі термін, або взагалі не сплатить рахунок постачальника. Тому майстерність фінансового управління і бухгалтерського вміння контролювати грошові потоки полягає в тому, щоб не допустити або максимально скоротити створення сумнівної і безнадійної дебіторської заборгованості, яка збільшує операційні витрати і зменшує прибуток.

За даними бухгалтерського обліку можна здійснювати управління виробничими запасами, тобто наявністю на певний момент часу сировини, матеріалів, інструментів, інвентарю, готової продукції, товарів тощо. Нестача запасів створює загрозу зупинення виробництва, зриву плану поставок, термінів виконання замовлень. А їх надмірність впливає на загальну прибутковість бізнесу, сповільнюється оборотність грошових коштів, виникають додаткові витрати на збереження і страхування запасів, зростає ризик їх старіння і псування [2, с.129].

Рівень запасів незавершеного виробництва залежить від тривалості виробничого циклу, способів виготовлення продукції, величини постійних витрат. Використовуючи облікові дані готової продукції і її реалізації можна регулювати процес продажу і управляти ним. Загальноприйняте, що чим більше підприємство виготовляє і продає продукції, тим кращий його фінансовий стан. Проте збільшення виручки від продажу без додаткових капітальних вкладень є корисним для підприємства лиш в певній мірі. Необхідне оптимальне співвідношення

значників росту виручки, активів і накопиченого прибутку. При значному збільшенні доходів від продажу продукції на підприємстві зростає прибуток, збільшується потік грошових коштів, створюються можливості для розширення виробництва і зростання обсягів від реалізації. Проте таке зростання може привести до збільшення навантаження на виробничі і економічні можливості функціонування, а в подальшому до погіршення фінансового стану підприємства. Тому підприємству необхідно наперед визначити оптимальні темпи росту обсягу виробництва і продажу, які досягаються без особливого напруження фінансових можливостей і разом з тим принесуть підприємству бажаний прибуток [3, с.76].

Зміна соціально-економічного розвитку держави в період переходу до ринкових відносин приводить до якісних структурних зрушень в сторону інтенсифікації виробництва, що зумовлює зростання грошових нагромаджень, джерелом яких є прибуток.

В цілому в процесі формування прибутку підприємства значну питому вагу займають прибутки від реалізації продукції товарів робіт і послуг і порівняно невелику частину займають прибутки від іншої реалізації, зокрема від реалізації основних засобів, оборотних активів тощо.

Важливими факторами зростання прибутку є збільшення обсягу виробництва і реалізації продукції, впровадження новітніх технологій, що означає підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, підвищення її якості. В умовах розвитку підприємницької діяльності створюються об'єктивні передумови реального перетворення в життя даних факторів.

Зростання прибутку залежить в першу чергу від зниження витрат на виробництво продукції та збільшення обсягу реалізованої продукції. Сума виручки від реалізації, а відповідно прибутку залежить не тільки від кількості і якості виготовленої і реалізованої продукції, але і від рівня цін на неї.

Для пошуку прийнятних рішень щодо оптимізації доходів і витрат використовується важлива складова бухгалтерської справи – економічний аналіз. Він досліджує ефективність діяльності підприємства на основі ряду техніко-економічних показників.

Ефективність процесу реалізації визначається показником рентабельності. На рівень і динаміку показників рентабельності, впливають:

- рівень організації і виробництва;
- структура капіталу і його джерел;
- ступінь використання виробничих ресурсів;
- обсяг, якість і структура продукції;
- витрати на виробництво і собівартість виробів;
- прибуток за видами діяльності

Створення і функціонування будь-якого підприємства являє собою процес інвестування фінансових ресурсів на довгостроковій основі з метою отримання прибутку. Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність і самостійність підприємств в напрацюванні і прийнятті управлінських рішень, щодо забезпечення ефективності діяльності, яка відображається у фінансових результатах.

Прибуток є основним джерелом співвідношення доходів і витрат. Разом з тим в діючих нормативних документах закладена можливість регулювання прибутку керівництвом підприємства. До таких процедур відносяться:

- зміна межі віднесення активів до основних засобів;
- прискорена амортизація основних засобів;
- застосована методика амортизації МШП;
- особливості створення резерву сумнівних боргів;
- своєчасне списання безнадійних боргів;
- порядок віднесення на собівартість реалізованої продукції окремих видів витрат;
- визначення складу загальновиробничих витрат та порядок їх розподілу;
- інші (зменшення податків за рахунок використання пільгового оподаткування).

В процесі управління прибутком головна роль відводиться формуванню прибутку від основної діяльності.

Значний вплив на зростання прибутку має управління активами, що характеризується показником левериджу, тобто визначення деякого фактору, незначна зміна якого може привести до суттєвої зміни результативного показника.

Величина чистого прибутку залежить від ряду факторів, зокрема:

- раціональність використання наданих підприємству фінансових ресурсів;
- структура джерел засобів.

Перший фактор знаходить відображення через структуру основних і оборотних засобів і ефективність їх використання. Показник виробничого левериджу характеризує потенційну можливість впливати на валовий дохід, а в подальшому на прибуток шляхом зміни структури собівартості і обсягу виробництва.

Другий фактор характеризується співвідношенням власних і залучених засобів як джерел довгострокового фінансування, доцільності і ефективності використання запозичених ресурсів. Для підприємства використання залучених засобів пов'язано з певними витратами.

Зміни, які відбуваються в структурі капіталу можуть по-різному оцінюватися інвесторами і самим підприємством. Для банків і інших кредиторів вигіднішою є ситуація, коли частка власного капіталу у клієнтів є вищою, це зменшує фінансовий ризик. Підприємства ж зацікавлені в надходженні залучених засобів, оскільки відсотки за користування залученим капіталом є витратами і зменшують оподаткований прибуток. Разом з тим витрати на виплату відсотків як правило є нижчими від прибутку отриманого від використання залучених коштів в обороті підприємства, в результаті чого підвищується рентабельність власного капіталу. В ринковій економіці зростання власного капіталу не завжди означає покращення становища підприємства, можливістю його швидкого реагування на зміни ділового клімату. Навпаки використання залучених засобів свідчить про гнучкість підприємства, його здатність знаходити кредити, тобто про довіру до нього в діловому світі.

Тому, яким повинно бути оптимальне співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів, і як це вплине на прибуток, характеризується показником фінансового левериджу. Фінансовий леверидж – це потенційна можливість впливати на прибуток шляхом зміни обсягу і структури довгострокових активів.

Виробнича діяльність підприємства супроводжується різними за складом і значимістю витратами. Тому можливі різноманітні варіанти для обліку витрат на виробництво і реалізацію продукції. Для вітчизняної практики обліку характерним є традиційний варіант, закріплений законодавчо, в основі якого лежить поділ витрат на прями і непрями.

В світовій практиці обліку використовується варіант групування витрат на змінні і умовно-постійні за видами виробів. Така система обліку потребує високого ступеня інтеграції обліку, аналізу і прийняття управлінських рішень, що дає змогу гнучко і оперативно приймати рішення щодо стабілізації фінансового стану підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бухгалтерський облік є частиною загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані, зафіксовані в документах, в продукт для управління. Таким продуктом є оброблена інформація, яка має властивості товару. З цієї точки зору, бухгалтерський облік є засобом виробництва товару особливого роду – інформації, яка має вартість, собівартість, ціну та інші категорії товарного виробництва.

Таким чином ефективність бухгалтерського обліку залежить від того, наскільки повно він відображає інформацію про ресурси, процеси, ефективність окремих сторін господарської діяльності. Визначення критеріїв ефективності бухгалтерського обліку є питанням дискусійним і потребує майбутнього вивчення і наукового дослідження.

Список використаної літератури:

1. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво / П. Друкер. – К.: Україна, 1994. – 319 с.
2. Івашкевич В.Б., Куликова Л.И. Бухгалтерское дело: учебн. Пособие / В.Б. Івашкевич, Л.И. Куликова. – М.: Економист, 2007 – 523 с.
3. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти) [монографія] / М.С. Пушкар.– Тернопіль: Економічна думка. 1999.
4. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку: [монографія] / І.Й. Яремко – Львів: Каменяр, 2002. – 192 с.

КУЛИНИЧ М.Б. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Волинського національного університету ім. Лесі Українки.

Стаття надійшла до редакції 12.10.11 р.